

19. 3. 2009

ID: 55611

Žaloba na určení

Určovací žaloba je prostředkem umožňujícím poskytnutí ochrany právního postavení žalobce dříve, než toto jeho postavení bylo porušeno, jejím cílem je tak zásadně poskytnutí preventivní ochrany. Podmínka naléhavého právního zájmu tak nebude splněna, jestliže požadované určení neodstraní stav ohrožení práva nebo nezjedná efektivně jistotu v dotčeném právním vztahu.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Cdo 942/2008, ze dne 18.9.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce M. T., zastoupeného obecným zmocněncem, proti žalované O. Š., zastoupené advokátem, o určení neplatnosti dohody o dočasném užívání pozemku, vedené u Okresního soudu v Teplicích pod sp. zn. 11 C 284/98, o dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. května 2006, č. j. 9 Co 605/2005-173, tak, že rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. května 2006, č. j. 9 Co 605/2005-173, a rozsudek Okresního soudu v Teplicích ze dne 5. dubna 2005, č. j. 11 C 284/98-136, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Teplicích k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

V řízení vedeném o žalobě žalobce M. T. proti žalované O. Š. (a původně též proti žalovanému J. Š., zemřelému po podání žaloby /dne 7. února 1999/) Okresní soud v Teplicích (soud prvního stupně) v pořadí prvním rozsudkem ze dne 26. dubna 2001, č. j. 11 C 248/98-60, zamítl žalobu (na určení, že „dohoda o dočasném užívání pozemku ze dne 9. 7. 1990 uzavřená mezi Městským bytovým podnikem T., s. p., a odpůrci je neplatná“); současně rozhodl o nákladech řízení účastníků. Soud prvního stupně žalobu zamítl proto, že podle jeho názoru žalobce neměl na požadovaném určení naléhavý právní zájem.

K odvolání žalobce Krajský soud v Ústí nad Labem jako soud odvolací usnesením ze dne 13. ledna 2003, č. j. 9 Co 500/2001-73, citovaný rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení se závazným právním názorem, že žalobce má naléhavý právní zájem na žádaném určení. Současně konstatoval, že v řízení o určení neplatnosti smlouvy musí být účastníky řízení všichni, kteří ji uzavřeli.

Poté soud prvního stupně rozsudkem (v pořadí druhým) ze dne 5. dubna 2005, č. j. 11 C 284/98-136, vyhověl žalobě a (tentokrát v řízení vedeném již proti žalovaným O. Š. a Městskému bytovému podniku T., státnímu podniku v likvidaci, se sídlem v T., Přítkovská 1688) určil, že „dohoda o dočasném užívání pozemku ze dne 9. 7. 1990 uzavřená mezi Městským bytovým podnikem T., státní podnik, a zemřelým J. Š. a žalovanou O. Š. je neplatná“; zároveň rozhodl o nákladech řízení účastníků.

K odvolání žalované O. Š. odvolací soud rozsudkem ze dne 18. května 2006, č. j. 9 Co 605/2005-173, citovaný (v pořadí druhý) rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o nákladech odvolacího řízení účastníků.

Soudy obou stupňů vzaly z provedených důkazů za prokázáno, že kupní smlouvou ze dne 14. března 1990 převedl tehdejší Městský bytový podnik, s. p., se sídlem v T., jako prodávající do vlastnictví původně žalovaných J. a O. Š. (jako kupujících) dům čp. 405/45 v T. postavený na pozemku parc. č.

743 o výměře 471 m² (dále jen „předmětný dům“ a „předmětný pozemek“), že ohledně předmětného pozemku byla mezi účastníky dne 9. července 1990 uzavřena dohoda o jeho dočasném užívání (dále též jen „dohoda“), že ve veřejné dražbě konané městem T. dne 21. února 1998 vydražil předmětný pozemek žalobce za cenu 235.500,- Kč s právem uzavřít kupní smlouvu a že kupní smlouva na předmětný pozemek pak byla uzavřena dne 12. března 1998. Na tomto skutkovém základě odvolací soud shodně se soudem prvního stupně především dovedl, že na požadovaném určení má žalobce naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 písm. c/ zákona č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o.s.ř.“). Podle názoru odvolacího soudu (který v důsledku vázanosti právním názorem obsaženým v jeho předchozím zrušujícím rozhodnutí zaujal i soud prvního stupně) je tomu tak proto, že „žaloba na plnění by neřešila v celém rozsahu sporné právo žalobce, zatímco rozhodnutí o určení neplatnosti dohody o užívání pozemku přispěje k vytvoření základu pro právní vztahy mezi účastníky a předejde případným možným sporům o plnění“. Shodně se soudem prvního stupně pak odvolací soud rovněž dovedl, že - z důvodů podrobně specifikovaných v napadeném rozsudku - je dohoda neplatná podle § 39 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; proto vyhovující rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná O. Š. dovolání, jehož přípustnost opřela o ustanovení § 237 odst. 1 písm. b/ a c/ o.s.ř. Uplatněné dovolací námitky podřadila pod dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b/ o.s.ř. V dovolání se ztotožnila s názorem, že dohoda podléhá režimu ustanovení § 397 a § 398 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, ve znění účinném v době uzavření dohody (dále jen „obč. zák. ve znění do 31. prosince 1991“). Nesouhlasila však - z důvodů podrobně v dovolání rozvedených - s názorem, že dohoda musela vyhovovat požadavkům upraveným v ustanovení § 9 odst. 3 vyhlášky č. [119/1988](#) Sb. a že nevyhovovala-li jim, je neplatná podle § 39 obč. zák. ve znění do 31. prosince 1991. Současně namítla, že žalobce nemůže mít na požadovaném určení naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 písm. c/ o.s.ř. V této souvislosti uvedla, že v řízení o určení neplatnosti dohody může žalobce dosáhnout „potvrzení či vyvrácení skutečnosti o tom, zda uzavřená dohoda je či není platná. Nicméně v případě odmítnutí druhého účastníka vyklidit nemovitost se bude i tak muset domáhat vyklizení nemovitosti další žalobou. Žaloba na vyklizení by proto mnohem účinněji vyřešila v celém rozsahu sporné právo, neboť by soud jednak ... předběžně posuzoval platnost či neplatnost dohody a současně by žalobci poskytl případný exekuční titul. Žaloba na plnění je tedy účinnějším prostředkem ochrany práva a žalobce tedy nemůže mít právní zájem na určení ... , pokud se může tvrzeného práva dovolat způsobem vhodnějším“. V závěru namítla, že ačkoliv byla v řízení zastoupena advokátem JUDr. F. K., nebyl tento advokát označen jako její zástupce v záhlaví napadeného rozsudku, který mu ani nebyl doručen. Nakonec se vyjádřila k osobě žalobce a jeho otce. Navrhla, aby dovolací soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil k dalšímu řízení soudu prvního stupně.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou - účastnicí řízení (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), za splnění podmínky advokátního zastoupení dovolatelky (§ 241 odst. 1 a 4 o.s.ř.) a je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b/ o.s.ř., neboť směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek, kterým soud prvního stupně rozhodl (ve věci samé) jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který jeho dřívější rozhodnutí zrušil. Za této situace se dovolací soud již nezabýval otázkou přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c/ o.s.ř.

Podle § 19 o.s.ř. způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti; jinak jen ten, komu ji zákon přiznává. Podle § 18 odst. 1 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obč. zák.“), způsobilost mít práva a povinnosti mají i právnické osoby. Podle § 19 odst. 2 obč. zák. právnické osoby vznikají dnem, ke kterému jsou zapsány do obchodního nebo jiného zákonem určeného rejstříku, pokud nestanoví zvláštní zákon jejich vznik jinak. Podle § 19a odst. 2 obč. zák. právnické osoby, které se zapisují do obchodního

nebo do jiného zákonem určeného rejstříku, mohou nabývat práva a povinnosti ode dne účinnosti zápisu do tohoto rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Podle § 20a odst. 2 obč. zák. právnická osoba zapsaná v obchodním rejstříku nebo v jiném zákonem určeném rejstříku zaniká dnem výmazu z tohoto rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.

Podle § 107 odst. 1 o.s.ř. jestliže účastník ztratí po zahájení řízení způsobilost být účastníkem řízení dříve, než řízení bylo pravomocně skončeno, posoudí soud podle povahy věci, zda v řízení může pokračovat. Není-li možné v řízení ihned pokračovat, soud řízení přeruší. O tom, s kým bude v řízení pokračováno, soud rozhodne usnesením. Podle § 107 odst. 3 o.s.ř. ztratí-li způsobilost být účastníkem řízení právnická osoba a umožňuje-li povaha věci pokračovat v řízení, jsou jejím procesním nástupcem, nestanoví-li zákon jinak, ti, kteří po zániku právnické osoby vstoupili do jejich práv a povinností, popřípadě ti, kteří po zániku právnické osoby převzali práva a povinnosti, o něž v řízení jde.

Již na tomto místě je zapotřebí uvést, že žalovaný Městský bytový podnik T., státní podnik v likvidaci, se sídlem v T., Přítkovská 1688, byl z důvodu ukončení likvidace vymazán z obchodního rejstříku (bez právního nástupce) ke dni 30. dubna 2008, tj. ke dni, kdy nabylo právní moci usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem o výmazu tohoto subjektu z obchodního rejstříku. Jelikož dnem výmazu z obchodního rejstříku (30. dubna 2008) tento žalovaný zanikl bez právního nástupce, pokračoval dovolací soud v dovolacím řízení pouze s žalovanou O. Š. (s dovolatelkou).

Podle § 242 odst. 1 a 3 o.s.ř. dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden; přitom je vázán uplatněnými dovolacími důvody včetně toho, jak je dovolatel obsahově vymezil. Z ustanovení § 242 odst. 3 věty druhé o.s.ř. vyplývá povinnost dovolacího soudu přihlídnout k vadám řízení uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a/ a b/ a § 229 odst. 3 o.s.ř., jakož i k tzv. jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 241a odst. 2 písm. a/ o.s.ř.). Existence uvedených vad namítána nebyla a ani z obsahu spisu tyto vady nevyplývaly.

Prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 241a odst. 2 písm. b/ o.s.ř. lze odvolacímu soudu vytknout, že jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Právní posouzení věci je nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Ustálená soudní praxe dovodila, že existence naléhavého právního zájmu na žádaném určení podle § 80 písm. c/ o.s.ř. (a proto i v konkrétním případě povinnost tvrdit a dokazovat skutečnosti, z nichž jeho existence vyplývá) je u určovací žaloby nezbytnou podmínkou její přípustnosti. Žalobce má naléhavý právní zájem na žádaném určení, jestliže by bez tohoto určení bylo ohroženo jeho právo nebo právní vztah, na němž je zúčastněn, nebo jestliže by se jeho postavení bez tohoto určení stalo nejistým. Ke vzniku žalobcova právního zájmu na určení stačí takové chování žalovaného, které nasvědčuje jeho úmyslu porušit právo žalobce nebo způsobit mu újmu na jeho právním postavení. Určovací žaloba je tedy prostředkem umožňujícím poskytnutí ochrany právního postavení žalobce dříve, než toto jeho postavení bylo porušeno, takže jejím cílem je zásadně poskytnutí preventivní ochrany. Naopak podmínka naléhavého právního zájmu nebude splněna, jestliže požadované určení neodstraní stav ohrožení práva nebo nezjedná efektivně jistotu v dotčeném právním vztahu.

Jestliže soud dospěje k závěru o nedostatku naléhavého právního zájmu na určení, zamítne žalobu, aniž by se současně zabýval meritem věci. Nedostatek doložení naléhavého právního zájmu je tedy samostatným a prvořadým důvodem, pro který nemůže určovací žaloba obstát a který sám o sobě bez dalšího vede k jejímu zamítnutí.

Uvedené teze mají oporu např. již v rozsudku bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. února 1971, sp. zn. 2 Cz 8/71, uveřejněném pod č. 17 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1972, od něhož soudní praxe odklon nezaznamenala, dále v rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 30. listopadu 1993, sp. zn. 7 Cdo 63/92, uveřejněném pod č. 11 v sešitu č. 3 z roku 1994 Bulletinu Vrchního soudu v Praze, či v rozsudcích Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. února 1997, sp. zn. 3 Cdon 1097/96, a ze dne 27. března 1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněných pod č. 20 a 21 v sešitu č. 3 z roku 1997 časopisu Soudní judikatura. Lze však dále poukázat rovněž na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. dubna 2001, sp. zn. 22 Cdo 2147/99, uveřejněný pod č. 68 v sešitě č. 10 z roku 2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, či na náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 20. června 1995, sp. zn. III. ÚS 17/95, uveřejněný pod č. 35 ve svazku 3, ročník 1995 - I. díl Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky (náleží, na něhož v dovolání odkázala dovolatelka).

Soudní praxe je jednotná rovněž v názoru, že má-li právní otázka, o níž má být rozhodnuto určovacím výrokem, povahu předběžné otázky ve vztahu k existenci práva nebo právního vztahu, není dán naléhavý právní zájem na určení této předběžné otázky, lze-li žalovat přímo na určení existence práva nebo právního vztahu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 1996, sp. zn. II Odon 50/96, uveřejněný v časopisu Soudní rozhledy č. 5/1996 na straně 113, a dále již výše citované R 68/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V soudní praxi však nebyl zaznamenán odklon ani od názoru, že uvedené závěry neplatí bezvýhradně a že prokáže-li žalobce, že má naléhavý právní zájem na tom, aby bylo určeno určité právo nebo právní vztah, nelze mu určovací žalobu odepřít. Za nedovolenou - při možnosti žaloby na plnění - lze určovací žalobu pokládat jen tam, kde neslouží potřebám praktického života, tudíž tam, kde spor mezi účastníky řízení neodstraňuje a naopak vede k dalšímu (zbytečnému) množení sporů mezi nimi. Jestliže se určení, že tu právní vztah nebo právo je či není, vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu (a předejde se tak žalobě o plnění), je určovací žaloba přípustná i přesto, že je možná také žaloba na splnění povinnosti podle § 80 písm. b/ o.s.ř. (srov. např. již zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, a dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2001, sp. zn. 20 Cdo 450/2000, uveřejněný pod č. 51 v sešitě č. 3 z roku 2002 časopisu Soudní judikatura).

Na rozdíl od soudů obou stupňů zastává dovolací soud názor, že žalobce nemá na požadovaném určení naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 písm. c/ o.s.ř. Podle dovolacího soudu je tomu tak proto, že žádané určení není způsobilé zjednat jistotu v daném právním vztahu. Z toho současně vyplývá, že vyhovující rozhodnutí, tj. rozhodnutí určující neplatnost dohody, nemůže sloužit potřebám praktického života, neboť spor mezi účastníky řízení neodstraňuje; takovým rozhodnutím se žalobě o plnění nepředejde, a proto se jím ani nevytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu.

Především nelze ztratit ze zřetele, že určovací rozhodnutí nelze vykonat. Rozhodnutí, jimiž se soud vyslovil o žalobě na určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, nemohou totiž být - jak vyplývá z jejich povahy - v exekučním řízení nuceně realizována (srov. Občanský soudní řád, komentář, 5. vydání 2001, nakladatelství C. H. BECK, strana 1273 - 1274). Jestliže by tedy žalovaná na základě vyhovujícího rozhodnutí žalobci dobrovolně neumožnila výkon jeho vlastnického práva k pozemku, byl by nucen podat příslušnou žalobu na plnění. Vyhovující rozhodnutí tak není v tomto případě způsobilé na současném právním postavení žalobce nic změnit (nemůže žalobci přivodit oproti současnému stavu příznivější postavení), a proto takové rozhodnutí jeho současnou situaci ve vztahu k vlastnickému právu k předmětnému pozemku nijak neřeší. Lze uzavřít, že spor mezi účastníky může vyřešit pouze příslušná žaloba na splnění povinnosti podle § 80 písm. b/ o.s.ř., přičemž v rámci tohoto řízení by se jako předběžná řešila otázka platnosti dohody. Dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b/ o.s.ř. byl proto v tomto ohledu uplatněn opodstatněně.

S přihlédnutím k uvedenému nemůže napadené potvrzující rozhodnutí obstát. Proto je Nejvyšší soud podle § 243b odst. 2 věty za středníkem o.s.ř. zrušil. Jelikož důvody, pro něž bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, dovolací soud zrušil i toto rozhodnutí a věc vrátil k dalšímu řízení soudu prvního stupně (§ 243b odst. 3 věta druhá o.s.ř.). Je-li nedostatek naléhavého právního zájmu na určení prvořadým a samostatným důvodem, pro který nemůže určovací žaloba obstát a který sám o sobě bez dalšího vede k jejímu zamítnutí, dovolací soud se – pro nadbytečnost – již nezabýval dalšími dovolacími námitkami žalované podřazenými pod dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b/ o.s.ř.

© EPRAVO.CZ – Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušení řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)